

АНГЛОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У МОВЛЕННІ ЯК ОБ'ЄКТ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ТЕСТОВОГО ДІАГНОСТУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розширення міжнародного співробітництва військові фахівці Збройних Сил України беруть активну участь у миротворчих операціях, військових навчаннях, роботі багатонаціональних штабів, військово-дипломатичній діяльності та інших заходах, які передбачають виконання професійних завдань у тісній взаємодії з військовослужбовцями інших країн, зокрема країн-членів і партнерів НАТО. Така взаємодія вимагає від них англомовної компетентності в чотирьох видах мовлення – аудіюванні, мовленні, читанні та письмі. Особливе значення має сформованість англомовної компетентності у мовленні (АКМ), тому що їхні професійні завдання передбачають постійне спілкування з колегами з країн-членів НАТО англійською мовою, яка є офіційною в цій організації. Згідно з керівними документами [10; 12], їх відбір для виконання професійних завдань відповідно до рівнів сформованості АКМ – стандартизованих мовних рівнів (СМР) – реалізується шляхом кваліфікаційного тестового діагностування, незалежно від того, де, коли і за якими програмами вони вивчали англійську мову. Воно здійснюється відповідно до критеріїв мовного стандарту НАТО “СТАНАГ-6001”.

Аналіз практики діагностування мовлення англійською мовою військових фахівців засвідчив, що воно відбувається в умовах відсутності науково обґрунтованих теоретичних і методичних основ. Труднощі у його практичній реалізації призводять до неточного визначення СМР у військових фахівців, що не дає їм можливості ефективно виконувати професійні завдання та досягати оперативної сумісності з військовослужбовцями країн-членів і партнерів НАТО.

Із метою підвищення ефективності такого діагностування необхідно розглянути АКМ військових фахівців.

Взагалі проблемою (іншомовної) комунікативної компетентності (в деяких джерелах – “компетенція”) у педагогіці і психології займалися багато науковців – В.А. Коккота, М.Н. Вятютнев, Н.І. Гез, І.О. Зимня, О.П. Петрашук, С.Ю. Ніколаєва, О.О. Молокович, Н.Ю. Гутарьова, О.В. Фадейкіна, Н.В. Лаврова, В.П. Черевко, Г.В. Попова, Н.Б. Завіниченко, М.М. Заброцький, С.Д. Максименко, L. Vachman, A. Palmer, J. Oller та інші. Проте АКМ як об'єкт кваліфікаційного тестового діагностування військових фахівців залишилася недослідженою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури [1, с. 109, 291-292, 344, 407; 2, с. 5-49; 3; 4, с. 26-43; 5; 6, с. 17-26; 7, с. 58-103; 8, с. 42-48; 9; 11, с. 28-40; 13, с. 23-45; 14, с. 11-68; 15, с. 63-76; 16, с. 81-110; 17, с. 43-82; 18, с. 1, 25-26, 47, 109-110, 148, 181, 190; 20] показує, що це поняття є досить новим (виникло в 60-х р.р. минулого століття) і неоднозначно портакується різними науковцями. Про це свідчить відсутність чіткої термінології та єдиних поглядів щодо її компонентного складу. Взагалі нині існує декілька десятків дескриптивних моделей і визначень (іншомовної) комунікативної компетентності, за допомогою яких методисти, лінгвісти та психологи намагаються пояснити складний феномен володіння (іноземними) мовами.

Постановка завдання. Мета цієї статті полягає в тому, щоб проаналізувати проблему англомовної компетентності військових фахівців, дати їй визначення та дослідити компонентний склад.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи ці погляди, ми розглядаємо АКМ військових фахівців як частину широкої і складної наукової проблеми, яка безпосередньо стосується їхньої професійної діяльності. На нашу думку, вона є першоосновою професіоналізму і дає можливість вирішувати завдання на практиці.

У зв'язку з цим, за основу її визначення та структури ми взяли моделі О.В. Фадейкіної (“модель іншомовної комунікативної компетентності майбутнього офіцера”) [14, с. 47] та Н.Ю. Гутарьової (“модель іншомовної комунікативної компетентності в усному мовленні майбутнього інженера”) [2, с. 35-36], а також врахували положення сучасної методики викладання іноземних мов [1, с. 109, 291-292; 8, с. 43] та погляди J. Oller на комунікативну компетентність як неподільне (унітарне) утворення [20, с. 6-8].

Вважаємо, що *АКМ військових фахівців – це сукупність їхніх загальнолінгвістичних, військово-професійних і мовленнєвих знань, навичок і вмінь, які підлягають діагностуванню та необхідні їм для адекватної мовленнєвої поведінки в різноманітних професійних ситуаціях, що проявляється у здатності підтримувати потрібну комунікативну дистанцію, правильно реагувати на тональність спілкування, яка змінюється, розвивати тему англомовного спілкування у військово-професійному напрямку, використовуючи прийняті комунікативні формули, вербальні та невербальні засоби суб'єкт-суб'єктного спілкування, елементи соціокультурного контексту, релевантні для породження і сприйняття англійського мовлення з точки зору носія мови.* Іншими словами, це – все, що, з одного боку, необхідне військовим фахівцям для успішного спілкування англійською мовою у ході реалізації професійних завдань з метою отримання практичного результату, а з іншого, – може бути продіагностованим.

АКМ військових фахівців, хоч і є унітарним утворенням, проте теоретично включає в себе співвідношення між такими видами компетентності:

1) *мовною (лінгвістичною)* – знання систем англійської мови (лексики, граматики, фонетики) та володіння нормами їх застосування;

2) *мовленнєвою* – володіння способами формування і формулювання думок за допомогою мови та вміння використовувати такі способи у процесі сприйняття і породження мовлення;

3) *соціокультурною*, тобто країнознавчою (знання культури, історії, географії, побуту та звичаїв англомовних країн) та лінгвокраїнознавчою (володіння особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки в певних ситуаціях спілкування);

4) *соціальною* – бажання та вміння взаємодіяти з іншими, впевненість у собі та в своїх силах для здійснення цілеспрямованої комунікації, а також уміння допомогти іншим підтримати спілкування, поставити себе на їх місце, а також здатність справитися з ситуаціями, що виникають у разі нерозуміння партнерів по спілкуванню;

5) *психологічною* – здатність отримувати, переробляти і передавати англомовну інформацію в процесі міжособистісної суб'єкт-суб'єктної взаємодії;

6) *предметною* – об'єм знань про предмет комунікації і можливості їх реалізації у спілкуванні, що забезпечує здатність військових фахівців успішно здійснювати військово-професійну діяльність.

Із практичної точки зору потрібно встановити, які саме її елементи підлягають діагностуванню. Вирішення цього завдання ми вбачаємо у визначенні конструктів

вимірювання, які входять до складу мовленнєвої компетентності – “операціональної” частини АКМ на противагу всім іншим видам компетентності, які становлять її “статичну” частину (терміни О.П. Петрашук [11, с. 38-39]) і є своєрідним фоном.

Для цього ми скористалися, по-перше, ідеєю про те, що “процес оволодіння іноземною мовою можна уявити собі як рух вертикальною (яка веде вгору) ступінчастою конструкцією, що асоціюється зі сходами (так звана шкала рівнів)” [7, с. 78], яка адекватно співвідноситься з мовним стандартом НАТО “СТАНАГ-6001” (наявність СМР 0–5); по-друге, чотирьохкомпонентною структурою вимірювання мовленнєвої поведінки, запропонованою американськими тестологами [21, с. 41], яка складається з комунікативних завдань (function), тем і ситуацій спілкування (context/content), точності виконання комунікативних завдань (accuracy), розміру та зв’язності висловлювань (texts produced).

Під комунікативними завданнями ми розуміємо певні аспекти військово-професійної діяльності, направлені на стимулювання застосування мови для досягнення конкретних цілей і ситуацій спілкування.

Теми і ситуації спілкування є фоном, на якому здійснюється вирішення комунікативних завдань. Вони створюють мотивацію мовлення, завдяки чому воно може ефективно відбуватися.

Точність виконання комунікативних завдань, а також розмір і зв’язність висловлювань свідчать про ступінь лінгвістичної й екстралінгвістичної правильності при вирішенні комунікативних завдань у даних ситуаціях спілкування.

Ми детально проаналізували дескриптори мовного стандарту НАТО “СТАНАГ-6001” [19] на кожному СМР із точки зору вищезгаданої чотирьохкомпонентної структури. Враховуючи тісний зв’язок між першим і другим компонентами (виконання комунікативних завдань можливе лише в певному контексті спілкування), ми об’єднали їх в один аспект – сферу використання мови (термін L. Vachman та A. Palmer [17, с. 44-45]). Беручи до уваги специфіку військово-професійної діяльності, вважаємо, що сфера використання мови військовими фахівцями – це сфера природних ситуацій, які співвідносяться з ситуаціями їх реального життя і діяльності та охоплюють особисту, суспільну та безпосередньо професійну сфери. При цьому комунікативні завдання ускладнюються відповідно до СМР. Третій і четвертий компоненти були конкретизовані та доповнені іншими елементами і виділені як параметри вимірювання АКМ фахівців.

На нашу думку, такий підхід дає можливість практично реалізувати кваліфікаційне тестове діагностування всіх вищезазначених видів компетентності у складі АКМ та виявити ступінь здатності військових фахівців виконувати свої професійні завдання, які передбачають досить вільне спілкування англійською мовою. Результати аналізу представлені в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Сфера використання англійської мови військовими фахівцями

СМР	Комунікативні завдання	Теми і ситуації спілкування
1	2	3
СМР-0	Здійснювати висловлювання на рівні незв’язаних за змістом слів і виразів	Побутові теми і ситуації

1	2	3
СМР-1 (елементарний)	Здійснювати такі прості висловлювання на основі знайомої лексики та граматики: <ul style="list-style-type: none"> – вітатися; – відрекомендуватися чи – відрекомендувати когось; – відповідати на запитання; – ставити запитання; – брати участь у коротких діалогах; – знаходити рішення у комунікативних ситуаціях, що не передбачають ускладнень. 	Прості побутові теми і ситуації, що дозволяють орієнтуватися в англомовній країні (“Житло”, “Харчування”, “Покупки”, “Транспорт”, “Етикет”, “Особиста інформація”, “Хобі”, “У лікаря”, “У банку”, “На пошті” і т.п.)
СМР-2 (мінімально-необхідний)	Здійснювати такі висловлювання, що містять фактичну (конкретну) інформацію: <ul style="list-style-type: none"> – давати прямі інструкції (рекомендації) щодо здійснення чи виконання певних дій; – описувати зовнішність і характер людей, стан і вигляд предметів (речей, об’єктів, місць), а також порівнювати описи; – робити повідомлення (звіт, зведення) з використанням великої кількості фактів; – розповідати про теперішні, минулі та майбутні події, а також їх порівнювати і протиставляти; – брати участь у спонтанних бесідах; – знаходити рішення у комунікативних ситуаціях, що передбачають ускладнення. 	Ситуації повсякденного та професійного характеру, які стосуються таких аспектів: власної біографічної інформації та біографічної інформації інших людей (сім’я, рідні, події в житті, взаємовідносини між людьми, особливі інтереси і т.п.); подорожування (об’єкти, люди, події); служби (розпорядок дня, події, люди тощо); поточних подій (у світі, у країні, у районі ведення операцій) тощо
СМР-3 (мінімально-професійний)	Здійснювати такі висловлювання, що містять абстрактну інформацію: <ul style="list-style-type: none"> – вільно спілкуватися в офіційній і неофіційній обстановці; – пояснювати чи детально роз’яснювати окремі позиції; – висловлювати і логічно підтримувати свою позицію (позиції інших людей); – робити припущення (гіпотезувати); – знаходити рішення у незнайомих і непередбачуваних комунікативних ситуаціях. 	Висловлювання абстрактного характеру на загально-практичні та військово-професійні теми, а також ситуації у галузі політики, економіки, культури, суспільного життя, військово-професійної діяльності тощо

Продовження таблиці 1

1	2	3
СМР-4 (професійний)	Здійснювати такі висловлювання, що містять дуже абстрактну вузькоспеціалізовану інформацію: <ul style="list-style-type: none"> – пристосовувати висловлювання до будь-якої аудиторії слухачів; – радити, вмовляти та переконувати інших людей; – успішно вести тривалі переговори з великою кількістю носіїв мови; – представляти та захищати свою точку зору (точки зору інших людей) під час тривалого між особистісного суб'єкт- суб'єктного спілкування; – аналізувати та логічно пояснювати специфічні проблемні питання; – знаходити рішення у незнайомих і нестандартних комунікативних ситуаціях різного характеру. 	Висловлювання на будь-яку професійну чи загально-практичну тему абстрактного вузькоспеціалізованого характеру (брифінги, лекції, конференції, переговори, обговорення тощо)
СМР-5 (білінгвістичний)	Всі, що характерні для високо освіченого носія англійської мови.	Будь-які

Таблиця 2

Параметри вимірювання англомовної компетентності у мовленні військових фахівців

СМР	Допустимість лексичних, граматичних, стилістичних і фонетичних помилок	Темп мовлення	Розмір і зв'язність висловлювань	Зрозумілість висловлювань
1	2	3	4	5
СМР-0	велика кількість, яка повністю перешкоджає розумінню	відсутній, або дуже повільний	повна відсутність висловлювань або окремі незв'язані слова та вирази	повністю не зрозумілі
СМР -1 (елементарний)	велика кількість, яка часто перешкоджає розумінню	повільний з частими паузами	окремі невеликі речення	зрозумілі лише носієві мови, який має досвід спілкування з іноземцями

1	2	3	4	5
СМР-2 (мінімально-необхідний)	невелика кількість, що майже не перешкоджає розумінню	середній, з деякими паузами та уповільненнями	невеликі мінімально зв'язані абзаци	зрозумілі (можливо не повністю) носієві мови, який не має досвіду спілкування з іноземцями.
СМР-3 (мінімально-професійний)	поодинокі граматичні та лексичні помилки, незначні стилістичні помилки (неправильне вживання алюзій, конототивних значень слів-реалій, ідіом і т.п.), а також фонетичні помилки, які практично не впливають на розуміння	еквівалентний носієві мови	тривалий дискурс	чітко і повністю зрозумілі носієві мови, який не має досвіду спілкування з іноземцями
СМР-4 (професійний)	майже відсутні лексичні, граматичні та стилістичні помилки, проте вимова може бути дещо неприродною для англійської мови (наявність іноземного акценту)	еквівалентний добре освіченому носієві мови	дуже тривалий логічно структурований дискурс	чітко і повністю зрозумілі будь-якому носієві мови
СМР-5 (білінгвістичний)	не допускається жодних помилок	еквівалентний добре освіченому носієві мови	дуже тривалий логічно структурований дискурс	чітко і повністю зрозумілі будь-якому носієві мови

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, АК військових фахівців можна коротко охарактеризувати як сукупність знань, навичок і вмінь, необхідних їм для адекватної мовленнєвої поведінки в мовленні з носіями англійської мови з метою виконання військово-професійних завдань. Вона є унітарним (неподільним) утворенням, проте теоретично включає в себе співвідношення між мовною (лінгвістичною), мовленнєвою, соціокультурною, соціальною, психологічною та предметною видами компетентності. Вона практично проявляється через мовленнєву компетентність у здатності діяти у сфері використання мови. Ступінь її сформованості розглядається на шести СМР відповідно до мовного стандарту НАТО “СТАНАГ-6001”, що можна схарактеризувати так:

– на СМР-0 військові фахівці не здатні виконувати жодних завдань, що передбачають спілкування англійською мовою (АКМ повністю не сформована);

– на СМР-1 (елементарному) вони здатні спілкуватися лише в побутовій сфері з метою “виживання” в англійській країні. Тестовані допускають велику кількість помилок, будують мовлення в повільному темпі, невеликими, але зв’язаними реченнями. Переважно їх висловлювання можуть розуміти лише носії англійської мови, які мають досвід спілкування з іноземцями;

– на СМР-2 (мінімально-необхідному) тестовані здатні виконувати майже всі професійні та повсякденні завдання, які передбачають оперування фактичною (конкретною) інформацією. Вони допускають невелику кількість помилок, спілкуються в середньому темпі на рівні окремих, логічно зв’язаних абзаців. Їх висловлювання можуть бути зрозумілими (хоча з деякими труднощами) будь-якому носієві англійської мови, який не має досвіду спілкування з іноземцями;

– на СМР-3 (мінімально-професійному) вони здатні виконувати всі професійні та загально-практичні завдання, які передбачають оперування абстрактною інформацією. Військові фахівці допускають лише поодинокі помилки (переважно стилістичні), спілкуються у темпі, еквівалентному носієві мови, на рівні тривалого дискурсу, а їхні висловлювання зрозумілі будь-якому носієві англійської мови;

– на СМР-4 (професійному) тестовані здатні виконувати всі професійні, загально-практичні та інші завдання, які передбачають оперування дуже абстрактною вузькоспеціалізованою інформацією. Вони майже не допускають помилок, спілкуються у темпі, еквівалентному добре освіченому носієві мови, на рівні тривалого логічно структурованого дискурсу, а їхні висловлювання зрозумілі будь-якому носієві англійської мови. Такий рівень можливий у тих військових фахівців, які тривалий час перебували серед добре освічених носіїв англійської мови. Цей рівень на практиці недосяжний;

– СМР-5 (білінгвістичний) є своєрідним “ідеальним” рівнем сформованості АКМ і практично недосяжний для військових фахівців.

Розглянуті нами визначення АКМ та її компонентний склад дають можливість обґрунтувати концепцію та принципи, а також створити методику її діагностування, що є перспективою подальших наших досліджень.

Список використаних джерел

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков). – СПб: «Златоуст», 1999. – 472 с.
2. Гутарева Н.Ю. Тестирование при определении уровня сформированности иноязычной коммуникативной компетенции (на примере обучения специальности «Экологический менеджмент» в неязыковом вузе): Дис... канд. пед. наук: 13.00.02.

- Томск, 2005. – 177 с.
3. Заброцький М.М., Максименко С.Д. Технологія спілкування: Комуникативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування: посіб. – К.: Главник, 2005. – 112 с.
  4. Завініченко Н.Б. Особливості розвитку комуникативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти: Дис... канд. психол. наук: 19.00.07. – К., 2003. – 229 с.
  5. Зимняя И.А. Речевая деятельность и речевое поведение в обучении иностранному языку // Сборник научных трудов МГПИИЯ. – М., 1984. – Т. 242. – С. 3-10.
  6. Коккота В.А. Лингводидактическое тестирование: Науч.-теорет. пособие. – М.: Высш. шк., 1989. – 127 с.
  7. Лаврова Н.В. Тестирование как средство измерения сформированности коммуникативной компетенции в русском языке как иностранном в сфере профессионального общения: Дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – М., 1999. – 209 с.
  8. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / Кол. авторів під кер. С.Ю. Ніколаєвої. – Вид. 2-е, випр. і перероб. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
  9. Молокович О.О. Тестовий контроль рівня володіння говорінням англійською мовою як другою іноземною у студентів II курсу мовного факультету: Дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2001. – 243 с.
  10. Наказ Міністра оборони України № 229 від 09.06.1998 р. “Про затвердження Концепції навчання іноземних мов у військових навчальних закладах Міністерства оборони України” // Довідник наказів та директив Міністра оборони України станом на 1 січня 2000 року. – К.: Варта, – 2000. – С. 277.
  11. Петрашук О.П. Теоретичні основи тестового контролю іншомовної комуникативної компетенції учнів середньої загальноосвітньої школи (на матеріалі англійської мови): Дис... д-ра пед. наук: 13.00.02. – К., 2000. – 553 с.
  12. Положення про Навчально-науковий центр мовної підготовки Збройних Сил України: Затв. Начальником НАОУ. – К., 2005. – 15 с.
  13. Попова Г.В. Профессиональная коммуникативная компетентность работника ОВД: Дис... канд. психол. наук: 19.00.01. – Харьков, 1997. – 163 с.
  14. Фадейкина О.В. Формирование иноязычной коммуникативной компетентности будущих офицеров: Дис... канд. пед. наук: 13.00.08. – Екатеринбург, 2001. – 183 с.
  15. Черевко В.П. Формування комуникативної компетентності майбутнього менеджера у процесі професійної підготовки: Дис... канд. психол. наук: 19.00.07. – К., 2001. – 247 с.
  16. Bachman L. Fundamental Considerations in Language Testing. – Oxford: Oxford University Press, 1990. – 268 p.
  17. Bachman L., Palmer A. Language Testing in Practice: Designing and Developing Useful Language Tests. – Oxford: Oxford University Press, 2002. – 378 p.
  18. Dictionary of Language Testing / Davies A., Brown A., Elder C., Hill K., Lumley T., McNamara T. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 273 p.
  19. Interpretation of STANAG 6001. Language Proficiency Levels // www.dlielc.org/bilc
  20. Oller J. Language Tests at School: A Pragmatic Approach. – London: Longman Group Ltd., 1979. – 492 p.
  21. OPI 2000. Tester Certification Workshop. Training Manual. – Texas: DLI FLC, May

2005. – 274 p.

Лагодинський О.С.

Англомовна компетентність у мовленні як об'єкт кваліфікаційного тестового діагностування військових фахівців

У статті дається визначення англомовної компетентності в мовленні як об'єкта кваліфікаційного тестового діагностування військових фахівців та досліджується її компонентний склад.

Лагодинский А.С.

Англоязычная компетентность в разговоре как объект квалификационного тестового диагностирования военных специалистов

В статье дается определение англоязычной компетентности в говорении как объекта квалификационного тестового диагностирования военных специалистов и исследуется ее компонентный состав.

Lahodynsky O.

English- Speaking Competence as Object of Military Specialists' Proficiency Test Diagnostics

The article defines military specialists' English competence in speaking as an object of proficiency testing and its components are studied.

Стаття надійшла до редакції 11.10.07 р.